

Odnos s ocem i samopoštovanje

Štinc, Magdalena

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:236817>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-09**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera Osijek

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za psihologiju

Magdalena Štinc

Odnos s ocem i samopoštovanje

Završni rad

Mentorica: doc. dr. sc. Ana Babić Čikeš

Osijek, 2019.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za psihologiju

Magdalena Štinc

Odnos s ocem i samopoštovanje

Završni rad

Društvene znanosti, psihologija, razvojna psihologija

Mentorica: doc. dr. sc. Ana Babić Čikeš

Osijek, 2019.

IZJAVA

Izjavljujem s puno materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih tekstova tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Potpis studentice:

Magdalena Štinc,
0122224895

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Samopoštovanje.....	3
2.1. Razvoj samopoštovanj.....	3
2.2. Ishodi i izvori samopoštovanja.....	4
3. Odnos s roditeljima	6
4. Odnos s ocem i samopoštovanje.....	7
4.1. Privrženost i samopoštovanje	8
4.2. Roditeljska ponašanja i samopoštovanje	10
4.2.1. Spolne razlike	13
5. Kritički osvrt.....	14
6. Zaključak	15
7. Literatura	16

Odnos s ocem i samopoštovanje

Prije nekoliko desetljeća, kada je među istraživačima prepoznata važnost uloge oca u obitelji i odgoju djece, provedena su istraživanja čiji je cilj, između ostalog, bio utvrditi doprinosi li i kako kvaliteta odnosa s ocem djetetovom samopoštovanju. Nalazi ukazuju na pozitivnu povezanost kvalitete odnosa otac-dijete i djetetovog samopoštovanja. U literaturi se odnos s ocem uglavnom prepoznaje u privrženosti koju dijete razvija prema roditelju/ocu te roditeljskom odnosno očevom ponašanju usmjerenom prema djetetu. U istraživanjima privrženosti utvrđeno je da djeca koja razviju siguran stil privrženosti u odnosu s ocem imaju više samopoštovanje od djece koja razviju anksiozno-izbjegavajući ili anksiozno-opirući stil privrženosti. S druge strane, u istraživanjima očevog ponašanja usmjerenog prema djetetu, utvrđeno je da djeca čiji su očevi visoko na dimenziji bihevioralne kontrole i emocionalnosti imaju više samopoštovanje u odnosu na ostale kombinacije tih dviju dimenzija. Drugim riječima, djeca čiji očevi iskazuju zanimanje za ono čime se oni bave, koji im pružaju više podrške te iskazuju više prihvaćanja, imaju više samopoštovanje u odnosu na djecu čiji su očevi emocionalno hladni te ne pokazuju brigu za njih. Budući da su istraživanja pokazala da samopoštovanje kao psihološki konstrukt previđa brojne psihološke i socijalne ishode, dobivena povezanost kvalitete odnosa otac-dijete i djetetovog samopoštovanja ima implikacije za svakodnevni život te poziva na rad s obiteljima i očevima kako bi se pozitivno djelovalo na samopoštovanje djece, ali i odraslih.

Ključne riječi: *otac, dijete, privrženost, roditeljska ponašanja, samopoštovanje*

1.Uvod

U posljednjih nekoliko desetljeća, posljedično pojavljivanju mnogobrojnih gospodarskih i društvenih promjena, došlo je do značajnih promjena u obiteljskoj strukturi i njenom funkcioniranju (Čudina-Obradović i Obradović, 2006; Maleš, 2012). Jedna od društvenih promjena koja je najviše doprinijela promjeni obiteljske strukture je liberalizam koji je zahvatio gotovo čitavu Europu, a i šire (Maleš, 2012). U skladu s glavnim načelima liberalizma, u društvu i obiteljima sve više jačaju individualizam, želja za napredovanjem te osobni interesi članova obitelji, dok se s druge strane primjećuje zanemarivanje tradicionalnih obiteljskih vrijednosti, kao što su suradnja, kolektivizam te potreba za jačanjem društvenih veza (Maleš, 2012). Došlo je također do promjene ciljeva i funkcija obitelji, uloga muškarca i žene te odnosa u obitelji (Kregar, 1994; Maleš, 2012). Uz muškarce, i žene su se u većoj mjeri okrenule poslovnom svijetu, što je dovelo do trenda odgađanja stupanja u brak i osnivanja obitelji. Jačanje individualizma dovelo je do češćih sukoba i raskida unutar obitelji budući da je veći naglasak stavljen na osobna, a ne zajednička dobra. Za razliku od prijašnjih vremena, u kojima prevladava klasična proširena obitelj, u postmodernom vremenu pojavljuje se i prevladava izolirana nuklearna obitelj (Kregar, 1994; Maleš, 2012). Dok se klasična proširena obitelj sastojala od nekoliko obiteljskih naraštaja unutar jednog doma, nuklearna obitelj sastoji se samo od članova obitelji dva naraštaja: majke, oca i djeteta/djece (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Unutar nuklearnih obitelji razlikujemo nekoliko različitih vrsta: obitelji s biološkom ili usvojenom djecom, jednoroditeljske ili dvoroditeljske obitelji, obitelji s homoseksualnim ili heteroseksualnim roditeljima te rastavljene obitelji, među kojima možemo razlikovati obitelji sa samohranim majkama/očevima ili ponovno udanim/oženjenim majkama/očevima (Čudina-Obradović i Obradović, 2006; Maleš, 2012). Većina istraživanja koja se bavi promjenama u obiteljskom funkcioniranju naglašava negativne ishode do kojih dovode navedene promjene u obiteljskoj strukturi i funkcioniranju (Amato, 2000; Amato i Sobolewski, 2001; Carlson i Corcorlan, 2001; Ram i Hou, 2003). Negativni ishodi posebno se očituju u posljedicama koje te promjene imaju na razvoj i dobrobit djeteta (Amato, 2000; Amato i Sobolewski, 2001; Carlson i Corcorlan, 2001; Ram i Hou, 2003). Istraživanja su, na primjer, ukazala na postojanje pozitivne povezanosti odrastanja u jednoroditeljskim obiteljima i niza nepovoljnih psihosocijalnih ishoda, kao što su delinkventno ponašanje, korištenje opojnih sredstava, učestalo bježanje s nastave, rana seksualna aktivnost te niže samopoštovanje (Carlson i Corcorlan, 2001). S druge strane, istraživanja koja se nisu bavila prvenstveno vanjskom strukturom, nego i procesima unutar obitelji pokazala su da je za povoljan razvoj i dobrobit djeteta ključan odnos roditelja/skrbnika prema djetetu (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

S obzirom da su jednoroditeljske obitelji, u kojima je roditelj skrbnik uglavnom majka, najčešće posljedica rastave supružnika, razvila se briga o učincima razdvajanja oca od djeteta (McCormick i Kennedy, 2000). Uz učestalu pojavu djetetove odvojenosti od oca, istraživanja izravno usmjerena na odnos otac-dijete, započeta kasnih 1970-ih (Lamb, 1976; prema McCormick i Kennedy, 2000), potaknuta su i sve većom potrebom za očevom uključenosti u odgoj budući da sve više žena ulazi u svijet rada, a sve manje njih ostaje u ulozi kućanice (Carlson i Corcorlan, 2001). Istraživanja usmjerena na odnos otac-dijete, pokazala su kako odrastanje bez oca može biti štetno za dijete jer utječe na emocionalnu prilagodbu i ponašanje djeteta, a također se može i negativno odraziti na djetetovo samopoštovanje (Hetherington, Cox i Cox, 1979; Demo i Acock, 1988; prema McCormick i Kennedy, 2000). Istraživanja su pokazala da samopoštovanje predviđa brojne psihološke i socijalne ishode kao što su zadovoljstvo odnosima, zadovoljstvo plaćom, radni status, afekti, zdravlje te depresija (Orth, Robins i Widaman, 2012). S obzirom na relevantnost samopoštovanja kao psihološkog konstrukta, čini se korisnim detaljnije razmotriti izvore samopoštovanja, od kojih je jedan zasigurno odnos s roditeljem/ skrbnikom, kako bi se moglo preventivno djelovati te posljedično utjecati na povećanje i održanje optimalne razine samopoštovanja kod djece i odraslih.

Cilj ovog rada je detaljnije proučiti povezanost odnosa s ocem i samopoštovanja djeteta. Prvi dio rada govori o razvoju te ishodima i izvorima samopoštovanja. U drugom dijelu rada objašnjavaju se teorije o odnosu roditelja/skrbnika s djetetom. Naposljetku, rad govori o povezanosti samopoštovanja i odnosa s ocem, koji može biti opisan u različitim terminima, kao što su privrženost te roditeljska ponašanja.

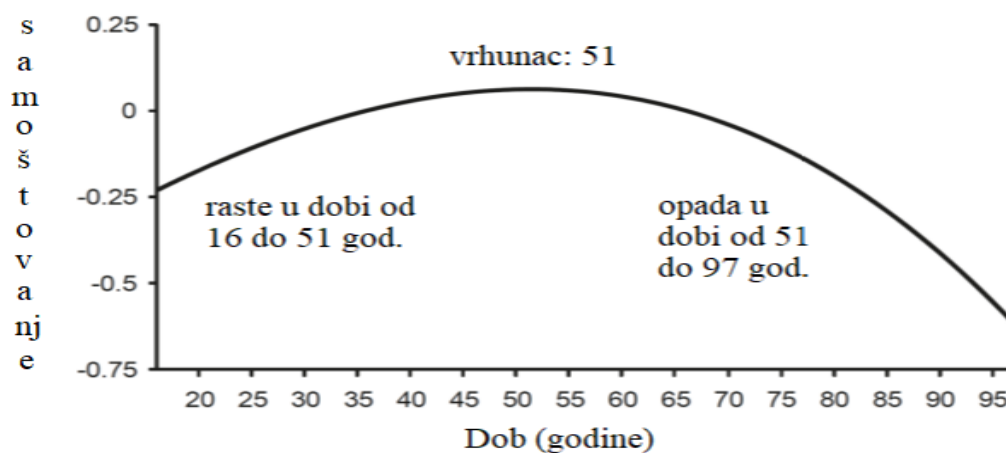
2. Samopoštovanje

Samopoštovanje se definira kao „*subjektivna procjena pojedinca o njegovoj ili njezinoj vrijednosti kao osobe*“ (Donnellan, Trzesniewski i Robins, 2011; MacDonald i Leary, 2012; prema Orth, Robins, i Widaman, 2012). Općenito, samopoštovanje se smatra vrlo važnim aspektom čovjekova razvoja budući da pozitivno ili negativno viđenje sebe odnosno vlastitih sposobnosti može utjecati na emocionalna iskustva koja osoba doživljava, buduća ponašanja, ali i na sveukupnu psihološku prilagodbu (Berk, 2015).

2.1. Razvoj samopoštovanja

Istraživanja ukazuju na činjenicu da djeca počinju vrlo rano vrednovati same sebe (Berk, 2015). Pokazano je da već u dobi od 2 godine, prilikom privlačenja pažnje roditelja, dijete pokušava dobiti povratnu informaciju je li nešto dobro napravilo ili nije. Drugim riječima, djeca u dobi od 2 godine postaju osjetljiva na vrednovanje drugih bliskih ljudi, što upućuje i na prve znakove samovrednovanja (Berk, 2015). Iako samovrednovanje počinje dosta rano, njegova se struktura s godinama razvija i postaje sve složenija (Berk, 2015). Struktura samopoštovanja razvija se s obzirom na dostupnost informacija za prosuđivanje, ali i s obzirom na djetetove sposobnosti da obradi te informacije. U dobi od 3 do 5 godina djeca uglavnom imaju visoko samopoštovanje, koje se sastoji od nekoliko odijeljenih samoprosudbi (Berk, 2015). Istraživanja pokazuju kako samopoštovanje opada tijekom prvih godina početka školovanja, ali od četvrtog razreda osnovne škole pa nadalje počinje rasti te se zadržava na relativno stabilnim i visokim razinama kod većine mladih ljudi (Cole i sur., 2001; Twenge i Campbell, 2001; prema Berk, 2015). Longitudinalne studije utvrđuju kako samopoštovanje raste od adolescencije do srednje odrasle dobi, doseže vrhunac u dobi od 50.-te do 60.-te godine, a zatim počinje ubrzano opadati u kasnoj odrasloj dobi (Orth, Robins, i Widaman, 2012). Bez obzira na ubrzani rast ili pad u određenoj dobi, istraživanja potvrđuju pretpostavku da je samopoštovanje, generalno, relativno stabilna osobina. Odnosno, osobe s relativno visokim samopoštovanjem u jednom periodu života vjerojatnije će imati visoko samopoštovanje u nadolazećim periodima, i obratno (Orth, Robins, i Widaman, 2012). Slika 1 prikazuje razvoj samopoštovanja u funkciji dobi, prema nalazima dobivenim u longitudinalnim studijama.

Slika 1. Razvoj samopoštovanja u funkciji dobi. (Slika izrađena i prilagođena prema shemi iz rada Orth, Robins, i Widaman, 2012)

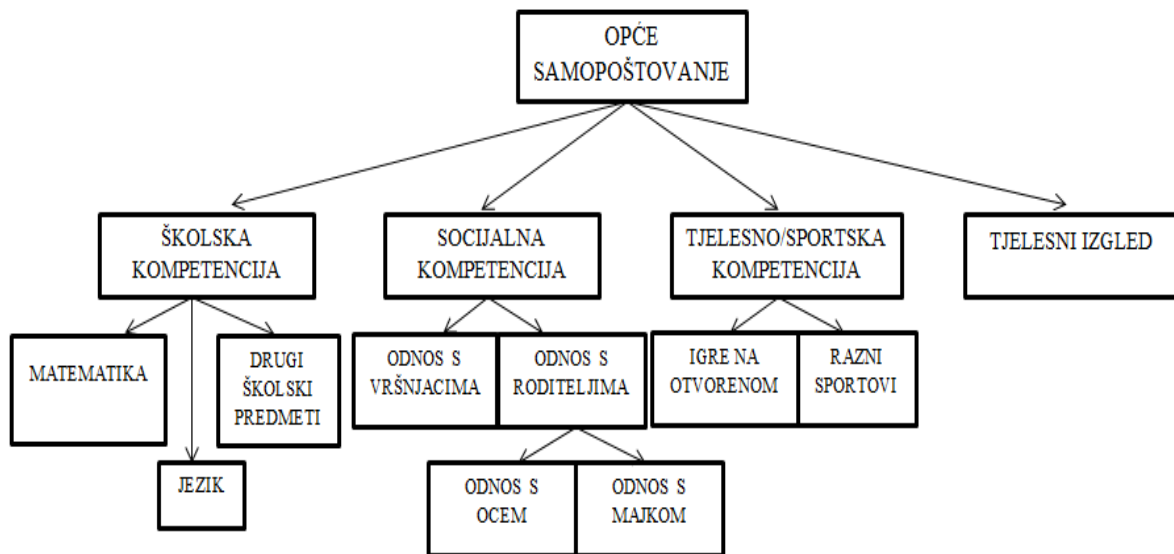

2.2. Ishodi i izvori samopoštovanja

Samopoštovanje je u središtu mnogih aspekata prilagodbe djece. Djeca s visokim samopoštovanjem pokazuju nisku razinu anksioznosti, imaju dobre društvene odnose i emocionalno su dobro prilagođena (Coopersmith, 1967; Piers, 1977; prema Amato, 1986; Ram i Hou, 2003). Samopoštovanje se također smatra glavnom komponentom „kompetentnog sebe“ (Smith, 1969; prema Amato, 1986). Stoga se pretpostavlja da će djeca s visokim samopoštovanjem imati više samopouzdanja prilikom rješavanja novih zadataka i suočavanja s neuspjehom ili promjenom (Amato, 1986). Nadalje, djeca s visokim samopoštovanjem imaju bolje socijalne vještine (Baumeister, i sur., 2003; prema Burić, 2007), samostalnija su, fleksibilnija i kreativnija u rješavanju svakodnevnih problema (Coopersmith, 1967; prema Burić, 2007). S druge strane, nisko samopoštovanje predviđa mnogobrojne poteškoće prilagodbe (DuBois i sur, 1999; Robins i sur, 2001; prema Berk, 2015). Nisko samopoštovanje često prethodi pojavljivanju delinkventnog ponašanja (Tice i Gailliot, 2006; prema Burić, 2007) depresivnosti i anksioznosti te negativnim odnosima s vršnjacima (Grolnick i Beiswenger, 2006; prema Burić, 2007). Budući da samopoštovanje predviđa brojne navedene ishode, potaknuta su brojna istraživanja kojima je cilj bio otkrivanje izvora samopoštovanja (Coleman, Ivani-Chalian i Robinson, 1993; Andrews i Brown, 1995; Erol i Orth, 2011). Istraživanja koja su se fokusirala na razvoj samopoštovanja u najranijoj dobi navode školsku kompetenciju, socijalnu kompetenciju, koja se dijeli na odnose s vršnjacima i odnose s roditeljima, tjelesno-

sportsku kompetenciju i tjelesni izgled kao izvore djetetovog samopoštovanja. Slika 2 prikazuje izvore samopoštovanja djeteta odnosno pokazuje na koji se način opće samopoštovanje kod djece hijerarhijski dijeli na preciznije kategorije koje s porastom dobi postaju sve različitije. S druge strane, istraživanja koja su stavila fokus na proučavanje samopoštovanja u adolescentskoj dobi sugeriraju kako postoje različiti izvori samopoštovanja kod mladih djevojaka nasuprot mladićima (McMullin i Cairney, 2004). Pokazano je da su temeljni izvori za samopoštovanje mladića individuacija, dominacija i uspješnost u školi, dok su za djevojke ključni osobni odnosi (Kendler i sur., 1998; prema Burić i sur., 2007). Naposljetku, istraživanja koja su se fokusirala na cijeloživotni razvoj samopoštovanja navode obiteljske odnose, fizičko i mentalno zdravlje, zadovoljstvo životom, radni status te okolinu kao ključne izvore samopoštovanja (Coleman, Ivani-Chalian i Robinson, 1993). S obzirom na korelacijsku prirodu provedenih istraživanja postavljeno je pitanje je li samopoštovanje uzrok ili posljedica navedenih korelata. Orth, Robins i Widaman (2012) otkrivaju kako samopoštovanje može biti i uzrok i posljedica. Stoga, iako se samopoštovanje djeteta razvija, primjerice, iz odnosa s roditeljima, također samopoštovanje djeteta može utjecati na njegov odnos s roditeljem. S obzirom da je u središtu ovog rada povezanost samopoštovanja i odnosa s ocem, bitno je naglasiti recipročnost te povezanosti. Moguće je da očevi koji pruže više topline, ljubavi i prihvaćanja prema svom djetetu njeguju okolinu u kojoj dolazi do razvoja višeg samopoštovanja. Za dijete koje ima više samopoštovanje, vjerojatnije je da će iskazivati poželjnije oblike ponašanja, što potiče oca na još veće prihvaćanje i iskazivanje podrške. S druge strane djeca koja imaju nisko samopoštovanje, mogu doživljavati i primati manje podrške i prihvaćanja od svojih očeva budući da, kako je već napomenuto, djeca s niskim samopoštovanjem češće iskazuju nepoželjna ponašanja.

Slika 2. Prikaz podjele općeg samopoštovanja kod djece. (Slika izrađena i prilagođena prema shemi iz knjige Berk, 2015)

3. Odnos s roditeljima

Istraživanjima usmjerenima na obitelj i odnose unutar obiteljskog sustava razvijene su različite teorije koje opisuju odnos roditelja/skrbnika s djetetom, od kojih svaka naglašava različite čimbenike koji su ključni za djetetov razvoj. Bowlbyjeva teorija privrženosti usmjerena je na prve tri godine djetetova života u kojima djetetov razvoj ovisi o uspostavljenoj privrženosti s roditeljem/skrbnikom (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Teorija roditeljskog odgojnog stila, teorija postavljanja granica i teorija roditeljskog prihvaćanja/odbacivanja su teorije koje govore o odgojnim postupcima i ponašanjima koje roditelj preferira u odgoju svog djeteta (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Teorija roditeljskog odgojnog stila naglašava kombinaciju nadzora i topline kao dva ključna čimbenika koji se nalaze u podlozi pozitivnog razvoja djeteta. Teorija postavljanja granica ističe da je za pozitivan djetetov razvoj ključno postaviti granice njegovom ponašanju, kako ono ne bi dovelo do nepoželjnih posljedica. Naposljetku, teorija roditeljskog prihvaćanja/odbacivanja naglašava da je za djetetov pozitivan razvoj ključno prihvaćanje koje roditelj iskazuje prema djetetu. Iako sve navedene teorije objašnjavaju i uključuju odnos djeteta i s majkom i s ocem, starija istraživanja nam ukazuju da je u prošlosti odnos s ocem bio prilično zanemaren.

4. Odnos s ocem i samopoštovanje

Rana istraživanja i teorije donose pretpostavke o jedinstvenosti i važnosti odnosa majke i djeteta u psihološkom i socijalnom razvoju djeteta (Bowlby, 1969; Freud, 1948; Parsons i Bales, 1955; prema Amato, 1986). Međutim, u posljednjih nekoliko desetljeća sve se veća pozornost posvećuje ulozi očeva u skrbi i razvoju djece (Parke, 2000; McCormick i Kennedy, 2000; Emmanuelle, 2009; Wilson i Prior, 2011; Allgood, Beckert, i Peterson, 2012). Otkrivene su različite činjenice o uključenosti očeva u odgoj djece koje pomažu u rasvjetljavanju nekadašnjih predrasuda. Neke od tih predrasuda su sljedeće: da očevi nisu uključeni u odgoj djece, da su nezainteresirani za njihove svakodnevne potrebe i aktivnosti, da prepuštaju svu skrb oko djeteta majci, da nisu dovoljno kompetentni u pružanju skrbi i slično (Parke i Sawin, 1976; Parke, 2000). Pregledni rad Parke i Sawina (1976), kojeg potvrđuje i Parkeovo istraživanje (2000), ukazuje na to da su očevi jednako kompetentni kao i majke u zadovoljavanju temeljnih djetetovih potreba. Rad ukazuje i na jednakost očeva i majki u osjetljivosti na djetetovo plakanje ili smijeh. I posljednje, potvrđuje da djeca mogu biti jednako privržena očevima, kao i majkama. Stoga, ukratko rečeno, studije pokazuju da očevi imaju potencijal za skrb o djetetu, jer su kompetentni, osjetljivi i sposobni čitati znakove beba. Iz daljnjeg ispitivanja proizlazi da otac ima posebnu ulogu suigrača koja nadopunjuje skrbničku ulogu majke (Parke, 2000). Iako su očevi u posljednje vrijeme sve više uključeni u odgoj djece, studije pokazuju kako očevi provode više vremena s djetetom u igri nego u pružanju skrbi djetetu (Parke, 2000). Ipak, pretpostavlja se da u novije vrijeme očevi sve više preuzimaju ulogu u pružanju skrbi djetetu koja je prije bila isključivo vezana uz majke (Wilson i Prior, 2011). Bez obzira na načine provođenja zajedničkog vremena, istraživanja ukazuju na važnost očeve uključenosti u odgoj budući da je pronađena povezanost očeve uključenosti i interesa s kognitivnom kompetencijom djece (Radin, 1976; prema Amato, 1976), razvojem spolne uloge (Biller, 1976; prema Amato, 1976), općom psihološkom prilagodbom (Lamb, 1976; prema Amato, 1976) i samopoštovanjem (Amato, 1976; Amato, 2000). Budući da je pokazano da su djeca koja ne žive sa svojim očevima podložnija pritiscima svojih vršnjaka, da imaju niže samopoštovanje, slabije socijalne vještine i kompetencije, može se zaključiti da je očeva uloga u odgoju djece nezamjenjiva (Klarin, 2006). S obzirom na stupanj očeve uključenosti, moguće je razlikovati tri stila očinstva: otac-hranitelj, autonoman otac i uključeni otac (Klarin, 2006). Termin otac-hranitelj odnosi se na očeve koji materijalno opskrbljuju i potpomažu svoju obitelj, odnosno djecu, ali je zajedničko provedeno vrijeme svedeno na minimum. Očevi koji se uklapaju u kategoriju otac-hranitelj često izbjegavaju iz svojih domova. Autonomni očevi su oni koji izbjegavaju bilo kakvu interakciju sa svojom obitelji i traže potpunu slobodu od obveza.

Naposljetku, uključeni očevi su oni koji na svaki način nastoje sudjelovati u obiteljskom životu budući da osjećaju jaku obvezu prema svojoj obitelji. Nasuprot očevima-hraniteljima i autonomnim očevima, uključeni očevi uvelike pridonose pozitivnom razvoju djece te predstavljaju pozitivan model učenja (Klarin, 2006). Budući da je među istraživačima prepoznata važnost očeve uključenosti u odgoj djeteta, Lamb, Pleck, Charnov i Levine (1985) predložili su trodijelnu tipologiju uključivanja oca, koja je relevantna za razmatranje povezanosti samopoštovanja i odnosa s ocem. Prema trodijelnog tipologiji uključivanja oca mogu se razlikovati očevo angažman, pristupačnost i odgovornost (prema Allgood, Beckert, i Peterson, 2012). Autori su pretpostavljali da je svaka od ovih vrsta uključenosti izravno povezana s dobrobiti i samopoštovanjem djeteta. Angažman se definira kao očeva izravna interakcija s djetetom. U istraživanjima je pronađena značajna povezanost očovog angažmana s nekoliko različitih adolescentskih ishoda, uključujući uporabu i zlouporabu alkohola (Goncy i van Dulmen, 2010; prema Allgood, Beckert, i Peterson, 2012), samokontrolu, samopouzdanje i samopoštovanje vezano uz životne vještine i društvene kompetencije (Maine, 2004; prema Allgood, Beckert, i Peterson, 2012). Stoga, očevi koji imaju čest kontakt i interakciju sa svojom djecom pospješuju razvoj visokog djetetovog samopoštovanja. Pristupačnost se odnosi na očevu fizičku ili psihološku dostupnost njegovom djetetu. Očevi koji su fizički i psihički pristupačni i dostupni svom djetetu stvaraju okolinu u kojoj dijete vjeruje da mu je otac na raspolaganju te posljedično tome štite dijete od niskog samopoštovanja. Odgovornost uključuje pružanje skrbi za dijete, za razliku od nepružanja skrbi. Ona također uključuje provedbu postupaka za zadovoljavanje određenih potreba, kao što su odabir pedijatra i zakazivanje sastanaka, odabir dječjih babysiterica, te izradu aranžmana za njegu i skrb za dijete kada je bolesno (Cabrera i sur., 2000; Lamb, 2000; Lamb i sur., 1985; McBride, 1990 prema Allgood, Beckert, i Peterson, 2012). Istraživanja ukazuju na povezanost visokog stupnja očeve odgovornosti s djetetovim samopoštovanjem (Lamb i sur., 1985; Allgood, Beckert i Peterson, 2012). Drugim riječima, djeca koja imaju odgovorne očeve, imaju više samopoštovanje, u odnosu na djecu čiji očevi su nisko na dimenziji odgovornosti. Iako ovo poglavlje već govori nešto o poveznosti odnosa s ocem i djetetovog samopoštovanja, u daljnjem dijelu rada detaljnije će biti razrađena tema povezanosti odnosa s ocem i samopoštovanja s obzirom na različite teorije odnosa otac-dijete.

4.1. Privrženost i samopoštovanje

Otkako je John Bowlby (1969) opisao svoju etološku teoriju privrženosti majke i djeteta, provedeno je mnogo istraživanja s ciljem ispitivanja odrednica i ishoda kvalitete ovog odnosa

(McCormick i Kennedy, 1994; Sroufe i sur., 1999; Fonagy i Target, 2007; Bretherton i Munholland, 2008). Kasnije provedena istraživanja su se usredotočila na utjecaj tog odnosa na dobrobit pojedinca u odrasloj dobi, ali i na odnos privrženosti djeteta i oca (McCormick i Kennedy, 2000). Kao što je već prije spomenuto, istraživanja su pokazala da djeca jednako mogu razviti privrženost prema ocu, kao i prema majci (Parke i Sawin, 1976). Prema Bowlbyevoj teoriji, dijete gradi "unutarnji radni model" (Bowlby, 1969, 1982) majčinog ili očevog lika koji predstavlja skup organiziranih informacija relevantnih za privrženost (Main i sur., 1985; prema McCormick i Kennedy, 1994). Skup tih organiziranih informacija usmjerava djetetova očekivanja o odnosima u odrasloj dobi. Dokazano je kako se djetetova privrženost majci ili ocu može primijetiti otprilike u dobi kada dijete ima od 6 do 8 mjeseci (Vasta, Haith i Miller, 2005). Ipak, ta privrženost se razvija od trenutka kada se dijete rodi i od tada se nastavlja razvijati (Vasta, Haith i Miller, 2005). U literaturi se razlikuju tri razvojne faze privrženosti: nediskriminativne socijalne reakcije, diskriminativne socijalne reakcije i usmjerena privrženost (Vasta, Haith i Miller, 2005). Faza nediskriminativnih socijalnih reakcija podrazumijeva djetetovu pozitivnu reakciju na većinu ljudi koji ga okružuju, a traje od rođenja do 2. mjeseca djetetova života. Faza diskriminativnih socijalnih reakcija podrazumijeva djetetovu veću zainteresiranost za roditelja/skrbnika i druge bliske osobe, a traje od 2. do 7. mjeseca. Prilikom faze usmjerene privrženosti kod djeteta se počinju pojavljivati privržena ponašanja kao što su strah od nepoznatih ljudi te plakanje u odsutnosti roditelja/skrbnika. Faza usmjerene privrženosti traje od 8. do 24. mjeseca djetetove starosti. U literaturi razlikujemo i 3 različita stila privrženosti: sigurni, anksiozno-izbjegavajući i anksiozno-opirući stil privrženosti (Vasta, Haith i Miller, 2005). Pokazalo se kako otprilike 65% djece razvija sigurni stil privrženosti, 25% anksiozno-izbjegavajući, dok samo 10% djece razvija anksiozno-opirući stil privrženosti. Djeca koja su razvila sigurni stil privrženosti su sigurna u roditeljsku ljubav, reagiraju s manje straha na odvajanje od osobe kojoj su privržene, uspješnija su u rješavanju problema, imaju bolje vršnjačke odnose i više povjerenja u druge ljude (Vasta, Haith i Miller, 2005). Djeca koja su razvila anksiozno-izbjegavajući stil privrženosti odbijaju govoto svaki kontakt kožom, ne iskazuju previše empatije ili želje za suradnjom te izbjegavaju uspostavljanje emocionalnih odnosa. Naposljetku, anksiozno-opiruća djeca definiraju se kao vrlo nesigurna i bojažljiva djeca koja nemaju povjerenja u druge ljude. Istraživanja ukazuju na to da razvoj sigurne privrženosti, za razliku od anksiozno-izbjegavajuće i anksiozno-opiruće, može predvidjeti pozitivne društvene, emocionalne i kognitivne sposobnosti (Arend, Gove i Sroufe, 1979; Easterbrooks i Lamb, 1979; Waters, Wippman, i Sroufe, 1979; Pastor, 1981; Main, Kaplan i Cassidy, 1985; Cassidy, 1988; Goldberg, Lojkasek, Gartner i Corter, 1989; McCormick i

Kennedy, 1994; prema McCormick i Kennedy, 2000) u ranom djetinjstvu i adolescenciji. Prema Bowlby-u, kvaliteta privrženosti između roditelja i djeteta može odrediti koherentan razvoj identiteta kod osobe, a posebno njegovu/njezinu razinu samopoštovanja (Emmanuelle, 2009). Bowlbyjeva hipoteza je potvrđena u istraživanjima u kojima su adolescenti, koji su u djetinjstvu razvili sigurni stil privrženosti, izvještavali o višim razinama samopoštovanja (Armsden i Greenberg, 1987; Papini i Rogman, 1992; prema Emmanuelle, 2009) i postali ljudi s pozitivnim, koherentnim i dobro organiziranim samopouzdanjem (Mikulincer, 1995; prema Emmanuelle, 2009). Nadalje, McCormick i Kennedy (1994) otkrili su kako je samopoštovanje pozitivno povezano s poticanjem neovisnosti, prihvaćanjem i sigurnom privrženošću za oba roditelja. Dobiveni rezultati McCormickova i Kennedyeva (1994) istraživanja proširuju Cassidyjeve (1988) nalaze da su više razine samopoštovanja povezane sa sigurnom privrženošću već kod šestogodišnjaka, a to je podržano i radom Armsdena i Greenberga (1987), koji su otkrili da adolescenti koji imaju razvijenu sigurnu privrženost, navode više zadovoljstvo sobom (prema McCormick i Kennedy, 2000). Stoga, predviđa se da će dijete koje je razvilo sigurnu privrženost u djetinjstvu sa svojim ocem imati više razine samopoštovanja u ranoj, ali i kasnijoj dobi. Takav kontinuitet i stabilnost razine samopoštovanja može se objasniti hipotezom nazvanoj „kompetencija rastuće kompetencije“ (McCormick i Kennedy, 2000). Naime, prema navedenoj hipotezi, istraživači sugeriraju da prilagodba u ranijim razvojnim fazama postavlja temelje za kasnije djelotvorno ponašanje. Dakle, iako se različita područja ponašanja ispituju u različitim situacijskim kontekstima, smatra se da će dijete koje dobro funkcionira emocionalno i socijalno u jednom razdoblju, vjerojatnije dobro funkcionirati u sljedećem. Na primjer, sigurno privrženo dijete će biti uspješnije u razvijanju dobrih odnosa s vršnjacima u predškolskoj dobi, što vodi stvaranju dobrih osjećaja o sebi, što nadalje dovodi do drugih dobrih ishoda (McCormick i Kennedy, 2000). S druge strane, djeca koja su razvila nesigurnu privrženost sa svojim ocem, mogu imati poteškoća u stvaranju prijateljstava u ranijoj dobi što posljedično može dovesti do nezadovoljstva sobom, odnosno negativnog samopimanja te smanjenog samopoštovanja.

4.2. Roditeljska ponašanja i samopoštovanje

Istraživanja pokazuju kako roditeljska ponašanja mogu biti jedan od izvora samopoštovanja djeteta (Burić i sur., 2007). Većina istraživanja o roditeljskom ponašanju ukazuje na važnost dvije dimenzije roditeljskog ponašanja, a obje su povezane sa samopoštovanjem djeteta. Prva od njih je emocionalnost, odnosno prihvaćanje, a druga kontrola, kod koje razlikujemo psihološku i bihevioralnu kontrolu (Burić i sur., 2007). Visoka razina emocionalnosti uključuje

roditeljsku podršku, prihvaćanje te osjetljivost na potrebe djeteta, dok niska razina emocionalnosti uključuje hladnoću, odbacivanje te neosjetljivost na djetetove potrebe. Dok bihevioralna kontrola ima pozitivnu konotaciju, psihološka kontrola odražava nešto negativno. Roditelji koji su visoko na dimenziji bihevioralne kontrole, nastoje utjecati na pojavljivanje nepoželjnih oblika ponašanja postavljanjem određenih pravila. S druge strane, roditelji koji su visoko na dimenziji psihološke kontrole, nepovoljno utječu na djetetov razvoj, ometajući razvoj njegove autonomije i samostalnosti. Istraživanja koja su se usmjerila na proučavanje ovih dvaju dimenzija pokazala su kako iskazivanje roditeljske podrške u kombinaciji s bihevioralnom kontrolom olakšava razvijanje osobina kao što su društvena odgovornost, samokontrola, neovisnost i samopoštovanje (Coopersmith, 1967; Cheung i Lau, 1985; Burić i sur., 2007). Istraživanje na hrvatskom uzorku potvrđuje značajnost očeve emocionalnosti u predviđanju djetetovog samopoštovanja (Burić i sur., 2007). Drugim riječima, djeca koja imaju očeve koji im pružaju više podrške, koji iskazuju prihvaćanje i koji su im spremni iskazati tople i pozitivne osjećaje, iskazuju veće razine samopoštovanja u odnosu na djecu čiji su očevi nisko na dimenziji emocionalnosti. Budući da je utjecaj oca i majke na dijete gotovo neodvojiv, bitno je naglasiti značajnost majčine emocionalnosti i psihološke kontrole u predviđanju djetetovog samopoštovanja. Djeca čije su majke nisko na dimenziji psihološke kontrole, a visoko na dimenziji emocionalnosti, iskazivat će o višim razinama samopoštovanja (Burić, 2007). Dakle, obitelj je interakcijski sustav u kojem je utjecaj roditelja na dijete praktički neodvojiv (Carlson i Corcoran, 2001). Cheung i Lau (1985) pronašli su da je samopoštovanje povezano s nekoliko kategorija ponašanja unutar obiteljskog okruženja. Veće samopoštovanje povezano je s: a) većom povezanošću, predanošću, pomoći i pružanjem pomoći, b) većim stupnjem izražavanja osjećaja među članovima obitelji; c) većom neovisnosti i samodostatnosti članova obitelji; d) postojanjem interesa za intelektualne i kulturne aktivnosti; e) češćim sudjelovanjem u društvenim i rekreacijskim aktivnostima; f) većim naglaskom na moralna i vjerska pitanja; g) jasnijom organizacijom i strukturom u planiranju obiteljskih aktivnosti i odgovornosti; ali h) manjim brojem izraženih sukoba, ljutnje i agresije među članovima obitelji; i i) manjim brojem pravila za vođenje obiteljskog života. Čini se da dosadašnji nalazi ukazuju na to da je topla, potporna, intelektualno i društveno aktivna, uređena, ali slobodna obiteljska ili učionička okolina najpogodnija za razvoj optimalne razine samopoštovanja. Nadalje, govoreći općenito o roditeljskim ponašanjima, korisno je spomenuti teoriju samodeterminacije, prema kojoj samopoštovanje djeteta ovisi o zadovoljenju triju psiholoških potreba, zadovoljenju potrebe za kompetencijom, potrebe za autonomijom i potrebe za povezanošću (Deci i Ryan, 1985; Grolnick i Beiswenger, 2006; prema Burić, 2007). Dakle, očevi koji se ponašaju na način da

svojoj djeci stvaraju i osiguravaju okolinu u kojoj će potrebe za kompetencijom, autonomijom i povezanošću biti zadovoljene, mogu povoljno utjecati na djetetovo samopoštovanje. S druge strane, očevi koji su skloni donositi odluke umjesto svoje djece, pružati im pomoć i kada im je ona suvišna, prečesto ih vrijeđati, djeci mogu usaditi osjećaj manje vrijednosti i neadekvatnosti (Berk, 2015). Iz tog osjećaja manje vrijednosti i neadekvatnosti proizlazi nisko samopoštovanje. Stoga, djeca s niskim samopoštovanjem sklona su neprestano tražiti odobravanje i potvrđivanje svoje vrijednosti. Ako je ne mogu dobiti u vlastitom domu, traže je na drugim mjestima, najčešće u krugovima svojih vršnjaka. To je jedno od objašnjenja zašto djeca i mladi s niskim samopoštovanjem često iskazuju poteškoće prilagodbe, kao što su agresivno ponašanje, antisocijalno ponašanje i delinkvencija (Donnellan i sur., 2005; prema Berk, 2015).

Sažimajući rezultate istraživanja o povezanosti samopoštovanja i roditeljskih ponašanja, odnosno očevo ponašanje usmjerenog prema djetetu, bitno je istaknuti što o toj povezanosti govore tri prethodno spomenute teorije: teorija roditeljskog odgojnog stila, teorija postavljanja granica i teorija roditeljskog prihvaćanja/odbacivanja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Prema teoriji roditeljskog odgojnog stila visoko samopoštovanje, uz brojne druge povoljne pozitivne psihosocijalne ishode imat će djeca čiji očevi njeguju autoritativni roditeljski stil, odnosno djeca čiji očevi im pružaju potrebnu toplinu, ali i postavljaju jasna pravila ponašanja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Uz kombinaciju topline i nadzora, u razdoblju adolescencije pokazalo se bitnim i omogućavanje samostalnosti, odnosno autonomije. Drugim riječima, u adolescenciji je bitna uravnoteženost moći (Berk, 2015). S jedne strane mora postojati određeni nadzor i postavljena pravila, dok s druge strane adolescent je u takvim godinama da u većoj mjeri nego u djetinjstvu prirodno traži svoju samostalnost, neovisnost i autonomiju prilikom donošenja odluka, koje mu roditelj mora omogućiti, kako bi adolescent napredovao u razvojnim fazama kroz koje prolazi. Prema teoriji postavljanja granica, očevi koji ne postave granice djetetovom neprihvatljivom ponašanju, stvaraju okruženje koje dovodi do nepoželjnih posljedica, kao što su delinkventno ili antisocijalno ponašanje, koje odražava nisko samopoštovanje djeteta (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Prema teoriji roditeljskog prihvaćanja/odbacivanja za općenito pozitivan razvoj, a onda i razvoj većeg samopoštovanja naglašava se dimenzija topline, odnosno očevo prihvaćanje (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

4.2.1. Spolne razlike

Iako neka istraživanja naglašavaju da, u usporedbi s majkom, očevi imaju veći utjecaj na djetetovo samopoštovanje, takvi nalazi nisu jednoznačno potvrđeni (Emmanuelle, 2009). Gecas i Schwalbe (1985) su u svom istraživanju potvrdili pretpostavku da očevi, u usporedbi s majkama, imaju veći utjecaj na samopoštovanje djeteta i adolescenta. Autori sugeriraju kako bi u podlozi tih razlika mogao biti veći autoritet i moć koji otac uspostavlja nad djetetom te na taj način postaje značajniji za djetetovo samopoimanje. Drugo objašnjenje bi se moglo dati u kontekstu stupnja očeve uključenosti u socijalizaciju djeteta. Budući da je otac u usporedbi s majkom manje uključen u socijalizaciju djeteta, svaka zajednička aktivnost s ocem može biti preuveličana u umu djeteta te sukladno tome biti značajnija za djetetovo samopoimanje i samopoštovanje. Amato (1986) je u svom istraživanju potvrdio kako je odnos oca i djeteta barem jednako snažno povezan sa samopoštovanjem djeteta kao i odnos majke i djeteta. Nadalje, govoreći o pronađenim spolnim razlikama, u istraživanjima se naglašava različit utjecaj roditelja s obzirom na spol djeteta (Keresteš, 1999; Lacković-Grgin, 2000; prema Burić, 2007). Iako ti nalazi također nisu jednoznačno potvrđeni, neka istraživanja sugeriraju da očevi imaju veći utjecaj na djevojčice, dok majke imaju veći utjecaj na dječake (McFarlane, 1995; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). U okviru istraživanja odnosa oca i kćeri često se ukazuje na pozitivan utjecaj koji otac može imati na samopoštovanje svoje kćeri (Baruch i Barnett, 1975; Carlson, 2006; Liu, 2008; prema Allgood, Beckert i Peterson, 2012). Baruch i Barnett (1975) utvrdili su da su žene koje su više povezane sa svojim očevima i koje se s njima bolje identificiraju, imale više razine samopoštovanja, neovisnosti i uspjeha (prema Allgood, Beckert i Peterson, 2012). Osim toga, veće sudjelovanje i uključenost oca u odgoj djece bilo je povezano s manje stereotipnim pogledima na rodne uloge. Recimo, Lamb (1981) je ukazao na to da negativni i pretjerano rigidni očevi stavovi o ženama ometaju kćerine pozitivne predodžbe o njenoj ženstvenosti što uvelike otežava razvoj njezina samopoimanja, a onda i s njim usko povezanim, razvoj samopoštovanja (prema Allgood, Beckert i Peterson, 2012). Ovu ideju dodatno su poduprli Wenk i sur. (1994), koji su otkrili da osjećaj bliskosti s ocem ima značajno pozitivan učinak i na samopoštovanje i na životno zadovoljstvo kćeri (prema Allgood, Beckert i Peterson, 2012). Isto tako, Roberts i Bengtson (1993) su sugerirali da jača povezanost oca i kćeri u ranom djetinjstvu i adolescenciji kćeri može pridonijeti kasnijem blagostanju te višim razinama samopoštovanja (prema Allgood, Beckert i Peterson, 2012). Allgood, Beckert i Peterson (2012) nalazima svog istraživanja potvrdili su pretpostavku da retrospektivne percepcije uključenosti oca i zajedničko sudjelovanje u aktivnostima imaju umjereno snažan pozitivan odnos sa samopoštovanjem odraslih kćeri. Gecas i Schwalbe (1986) ukazali su na

postojanje spolnih razlika u procjeni utjecaja kontrole i emocionalnosti na samopoštovanje. Roditeljska kontrola snažnije je utjecala na samopoštovanje dječaka, dok je samopoštovanje djevojčica snažnije pogođeno roditeljskom podrškom i sudjelovanjem. Ovaj nalaz sugerira da samopoštovanje dječaka može mnogo više ovisiti o samopoštovanju vezanom za djelovanje i njegove posljedice, dok samopoštovanje djevojčica može biti više funkcija reflektiranih procjena, budući da su djevojčice osjetljivije na dimenziju podrške i skrbi. Literatura o socijalizaciji i spolnim ulogama sugerira da se djevojke doista socijaliziraju intenzivnije u međuljudskim odnosima, osjetljivosti prema drugima i većoj ovisnosti o drugima, što ih sve čini ovisnijima o reflektiranim procjenama za svoje samoodređenje. Nasuprot tome, socijalizacijska iskustva dječaka imaju tendenciju da naglašavaju majstorstvo, djelovanje, instrumentalnost i istraživačke aktivnosti, od kojih bi sve to vjerojatno dovelo do veće ovisnosti o samodostatnosti (Block, 1983; prema Gecas i Schwalbe, 1986).

5. Kritički osvrt

Istraživanja o povezanosti odnosa s ocem i samopoštovanja otkrivaju nam mnogo značajnih nalaza i zaključaka. Veliki značaj imaju činjenice poput onih da je uloga oca u razvoju djeteta nezamjenjiva te da očeva uključenost i zainteresiranost potpomažu pozitivnom razvoju djeteta. S druge strane, ne može se zanemariti ni značaj istraživanja usmjerenih na odrednice i ishode samopoštovanja s obzirom da su takva istraživanja potvrdila pretpostavke o samopoštovanju kao psihološkom konstrukt koji je vrlo koristan u predviđanju zadovoljstva životom, ali i zadovoljstva samim sobom. Budući da je utvrđena povezanost između ova dva konstrukta, to može imati implikacije za svakodnevni život i današnje vrijeme, kada je sve više obitelji i djece pogođeno rastavom supružnika te odrastanjem samo uz jednog roditelja. Ako ustvrdimo da je odnos s roditeljem/skrbnikom odnosno odnos s ocem jedan od izvora samopoštovanja, to znači da djelujući na obitelj i obiteljski sustav, možemo unaprijediti i povećati samopoštovanje djece. Gledajući na istraživanja iz te perspektive, ona nam mogu pružiti mnogo više od samo spoznaje o povezanosti dvije varijable. Istraživanja o povezanosti samopoštovanja i odnosa s ocem potiču na djelovanje i rad s obiteljima, s majkama i očevima, kako bi im se ukazalo na njihovu važnost i važnost njihovih ponašanja u oblikovanju djetetovog samopoštovanja, ali i važnost za druge aspekte psihološke i emocionalne prilagodbe. Svakako, prilikom razmatranja ove, ali i bilo koje druge teme, treba uzeti u obzir nedostatke provedenih istraživanja. S obzirom da su istraživanja o povezanosti samopoštovanja i odnosa s ocem uglavnom koristila djetetove i roditeljske samoprocjene, moguće je da su dobiveni nalazi posljedica njihove selektivne i pristrane percepcije. Nadalje, neka od istraživanja provedena su na premalom uzorku što

također dovodi u pitanje valjanost zaključaka. Još jedan od nedostataka može biti taj što se velika većina psihološke literature usredotočuje na odnose roditelja i djeteta u ranom razvoju djece (Bowlby, 1985) dok je relativno malo teorijskog i empirijskog rada usredotočeno na prirodu, aktivnosti i utjecaj odnosa roditelj-dijete u adolescenciji i ranoj odrasloj dobi (Videon, 2005; prema Allgood, Beckert, i Peterson, 2012). Jedan od mogućih razloga za zanemarivanje te teme može biti da se adolescencija obično promatra kao vrijeme kada se djeca distanciraju od svojih roditelja, a vršnjaci dobivaju na važnosti (Videon, 2005 prema Allgood, Beckert, i Peterson, 2012). Kao rezultat toga, u literaturi koja se bavi razvojem adolescenata obično je veći naglasak na utjecaju vršnjaka (Harris, Furstenberg i Marmer 1998; prema Allgood, Beckert, i Peterson, 2012). Iako vršnjaci postaju sve utjecajniiji tijekom tinejdžerskih godina, istraživači tvrde da odnosi s roditeljima ostaju vrlo važni za dobrobit adolescenata (Van Wel, Linssen i Abma, 2000; prema Allgood, Beckert, i Peterson, 2012). Zapravo, utjecaj roditelja na adolescente često ima veću težinu od vršnjaka u većini područja psihološke dobrobiti (Blum i Rinehart, 2000; Dornbusch, Erickson, Laird i Wong, 2001; Kumpfer i Alvarado, 2003; prema Allgood, Beckert, i Peterson, 2012). Još jedan od nedostataka očituje se u zanemarenosti teme povezanosti samopoštovanja i odnosa s ocem u proteklih nekoliko godina. Većina istraživanja koja progovara o ovoj temi provedena su u prošlom stoljeću, a tek nekoliko njih u proteklom desetljeću. Postoje novija istraživanja koja se bave temom odnosa otac-dijete (Sobolewski i King, 2005; Brown i Neff, 2012; Hofferth, 2006; Lamb, 2012; Dumont i Paquette, 2013; Galovan, Holmes, Schramm i Lee, 2014), ali ne govore ništa o povezanosti tog odnosa sa samopoštovanjem djeteta. Budući da se trendovi u obiteljima i odgoju mijenjaju, bilo bi poželjno provesti longitudinalno istraživanje kako bi se mogli ustvrditi uzročno-posljedični odnosi samopoštovanja i odnosa djeteta s ocem.

6. Zaključak

U zadnjih nekoliko desetljeća počela se prepoznavati važnost uloge koju otac ima u odgoju djece. Sve dok je očeva uloga u razvoju i odgoju djece bila podcijenjena i zanemarena, nije bilo ni previše istraživanja koja su progovarala o aktualnosti te teme. S obzirom da je otkriveno da odnos s ocem predviđa brojne psihosocijalne ishode kod djeteta, u prošlim desetljećima proveden je velik broj istraživanja u svrhu ispitivanja i potvrđivanja tog odnosa (npr. Amato, 1986; Gecas i Schwalbe, 1986; Coleman, Ivani-Chalian i Robinson, 1993; Wenk, Hardesty, Morgan i Blair, 1994 McCormick i Kennedy, 1994; McCormick i Kennedy, 2000; Amato, 2000; Amato i Sobolewski, 2001; Burić i sur., 2007; Wilson i Prior, 2011; Allgood, Beckert i Peterson, 2012). Jedan od značajnih nalaza istraživanja je da odnos djeteta s ocem može

predvidjeti djetetovo samopoštovanje. Budući da je i samopoštovanje kao psihološki konstrukt vrlo relevantan u predviđanju niza psiholoških i socijalnih ishoda, poželjno je još detaljnije pristupiti razradi i objašnjenju povezanosti odnosa s ocem i samopoštovanja. Istraživanja o povezanosti tog odnosa uglavnom su se usmjerila na privrženost ili roditeljska ponašanja kao mjeru odnosa s ocem. Djeca koja su sigurno privržena svojim očevima, imaju veće samopoštovanje u odnosu na djecu koja su stvorila nesiguran stil privrženosti. Zatim, visoko samopoštovanje imaju djeca koja imaju očeve koji su visoko na dimenziji emocionalnosti, odnosno potpunog prihvaćanja djeteta. Nadalje, očeva visoka uključenost i sudjelovanje u djetetovim aktivnostima također predviđaju više samopoštovanje. Govoreći o spolnim razlikama, neka od istraživanja navode prevlast očevog utjecaja na djetetovo samopoštovanje, u usporedbi s majkom. Iako ti nalazi nisu jednoznačni potvrđeni, vrlo su značajni za daljnje ispitivanje tog odnosa. Ipak, bitno je naglasiti da je obitelj interakcijski sustav u kojem svaki član obitelji djeluje na svakog drugog. Stoga, u ispitivanju izvora samopoštovanja, nikako se ne može isključiti ni utjecaj majke ili drugih bliskih članova obitelji, kao što su baka, djed ili stariji brat i sestra. Osim cjelokupne obitelji, ne treba zanemariti ni druge izvore samopoštovanja, kao što su socijalizacija u školskom sustavu ili prijateljski odnosi, koji su posebno značajni u adolescentskoj dobi. Ipak, istraživanja ukazuju da roditelji imaju ključnu ulogu u razvoju samopoštovanja budući da se prva socijalizacijska iskustva odvijaju unutar obiteljskog doma, u kojem djeca usvajaju glavne potrebne vještine i načine strukturiranja okoline i očekivanja za odnose u odrasloj dobi. Sukladno tome, djelujući na obiteljski sustav i odnos s ocem, djelujemo mnogo šire, zahvaćajući i dobrobit i samopoštovanje djeteta, koje je vrlo relevantno u objašnjavanju drugih životnih ishoda.

7. Literatura

- Allgood, S. M., Beckert, T. E. i Peterson, C. (2012). The Role of Father Involvement in the Perceived Psychological Well-Being of Young Adult Daughters: A Retrospective Study. *North American Journal of Psychology*, 14(1).
- Amato, P. R. (1986). Father involvement and the self-esteem of children and adolescents. *Australian Journal of Sex, Marriage and Family*, 7(1), 6-16.
- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of marriage and family*, 62(4), 1269-1287.
- Amato, P. R. i Sobolewski, J. M. (2001). The effects of divorce and marital discord on adult children's psychological well-being. *American Sociological Review*, 900-921.
- Andrews, B. i Brown, G. W. (1995). Stability and change in low self-esteem: The role of

- psychosocial factors. *Psychological Medicine*, 25, 23–31.
- Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Naklada Slap, Jastrebarsko: Zagreb.
- Bowlby, J. (1985). The role of childhood experience in cognitive disturbance. In *Cognition and psychotherapy* (pp. 181-200).
- Brown, G. L., Mangelsdorf, S. C. i Neff, C. (2012). Father involvement, paternal sensitivity, and father– child attachment security in the first 3 years. *Journal of Family Psychology*, 26(3), 421.
- Springer, Boston, MA. Bretherton, I. i Munholland, K. A. (2008). Internal working models in attachment relationships: Elaborating a central construct in attachment theory.
- Burić, I., Macuka, I., Sorić, I. i Vulić-Prtorić, A. (2007). *Samopoštovanje u ranoj adolescenciji: važnost uloge roditeljskog ponašanja i školskoga postignuća*. Sveučilište u Zadru: Zadar.
- Carlson, M. J. i Corcoran, M. E. (2001). Family structure and children's behavioral and cognitive outcomes. *Journal of marriage and family*, 63(3), 779-792.
- Cheung, P. C. i Lau, S. (1985). Self- Esteem. *Youth & Society*, 16(4), 438–456.
- Coleman, P. G., Ivani-Chalian, C. i Robinson, M. (1993). Self-esteem and its sources: Stability and change in later life. *Ageing and Society*, 13, 171–192.
- Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). Psihologija braka i obitelji. *Zagreb: Golden marketing-tehnička knjiga*.
- Dumont, C. i Paquette, D. (2013). What about the child's tie to the father? A new insight into fathering, father–child attachment, children's socio-emotional development and the activation relationship theory. *Early Child Development and Care*, 183(3-4), 430-446.
- Emmanuelle, V. (2009). Inter-relationships among attachment to mother and father, self-esteem, and career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 75(2), 91-99.
- Erol, R. Y. i Orth, U. (2011). Self-esteem development from age 14 to 30 years: A longitudinal study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101, 607– 619.
- Fonagy, P. i Target, M. (2007). The rooting of the mind in the body: New links between attachment theory and psychoanalytic thought. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 55(2), 411-456.
- Galovan, A. M., Holmes, E. K., Schramm, D. G. i Lee, T. R. (2014). Father involvement, father–child relationship quality, and satisfaction with family work: Actor and partner influences on marital quality. *Journal of Family Issues*, 35(13), 1846-1867.
- Gecas, V. i Schwalbe, M. L. (1986). Parental behavior and adolescent self-esteem. *Journal of Marriage and the Family*.

- Hofferth, S. L. (2006). Residential father family type and child well-being: Investment versus selection. *Demography*, 43(1), 53-77.
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji-kontekst razvoja djeteta*. Naklada Slap.
- Kregar, J. (1994). Promjene u strukturi obiteljskih zajednica. *Revija za socijalnu politiku*, 1(3), 211-224.
- Lamb, M. E. (2012). Infant–father attachments and their impact on child development. In *Handbook of father involvement* (pp. 109-133). Routledge.
- Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 18(67), 13-15.
- McCormick, C. B. i Kennedy, J. H. (1994). Parent-child attachment working models and self-esteem in adolescence. *Journal of youth and adolescence*, 23(1), 1-18.
- McCormick, C. B. i Kennedy, J. H. (2000). Father—child separation, retrospective and current views of attachment relationship with father, and self-esteem in late adolescence. *Psychological Reports*, 86(3), 827-834.
- McMullin, J. A. i Cairney, J. (2004). Self-esteem and the intersection of age, class, and gender. *Journal of aging studies*, 18(1), 75-90.
- Orth, U., Robins, R. W. i Widaman, K. F. (2012). Life-span development of self-esteem and its effects on important life outcomes. *Journal of personality and social psychology*, 102(6), 1271.
- Parke, R. D. i Sawin, D. B. (1976). The father's role in infancy: A re-evaluation. *Family Coordinator*, 365-371.
- Parke, R. D. (2000). Father involvement: A developmental psychological perspective. *Marriage & Family Review*, 29(2-3), 43-58.
- Ram, B. i Hou, F. (2003). Changes in family structure and child outcomes: Roles of economic and familial resources. *Policy Studies Journal*, 31(3), 309-330.
- Sobolewski, J. M. i King, V. (2005). The importance of the coparental relationship for nonresident fathers' ties to children. *Journal of Marriage and Family*, 67(5), 1196- 1212.
- Sroufe, L. A., Carlson, E. A., Levy, A. K. i Egeland, B. (1999). Implications of attachment theory for developmental psychopathology. *Development and psychopathology*, 11(1), 1-13.
- Vasta, R., Haith, M.M. i Miller, S.A. (2005). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Wenk, D., Hardesty, C. L., Morgan, C. S. i Blair, S. L. (1994). The influence of parental involvement on the well-being of sons and daughters. *Journal of Marriage and the*

Family, 229-234.

Wilson, K. R. i Prior, M. R. (2011). Father involvement and child well-being. *Journal of paediatrics and child health*, 47(7), 405-407.